

*Юрченко Любов Іванівна, д.філос.н., професор,
Гонтаренко Людмила Олександрівна, к.істор.н., доцент,
Логовський Ігор Миколайович, к.істор.н., доцент,
Національний університет цивільного захисту України,
Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін*

ФОРМУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ ЗА СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПРОСТОРУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Широка загальна потреба в екологічно повноцінному середовищі буття за умов сучасності супроводжується похідною нагальною потребою усвідомлення придатності універсальної екології розв'язувати задачі, які виходять за межі дійсної предметної області даної науки. Так, на сьогодні вважається, що екологічна наука – це не тільки комплекс спеціальних природно-соціальних законів і закономірностей, а й певна методологічна система, особливий стиль мислення, покликаний слугувати майбутньому фахівцю в разі прийняття відповідальних господарських рішень.

В наш час збурення біосфери війною та соціально-політичними конфліктами завдають не тільки великий локальний, регіональний, але і глобальний вплив на суспільство, його життєдіяльність. Проблема в тому, що вирішення питань послаблення цього згубного впливу не можна здійснити без забезпечення формування цілісної екологічної культури та екологічного мислення майбутнього фахівця. Така екологічна свідомість необхідна для прийняття екологічно обгрунтованих народногосподарських рішень на рівні підприємств, галузей, регіонів, країни загалом.

Базою запровадження заходів з вирішення цієї важливої проблеми має стати Концепція екологічної освіти в Україні [1]. Стратегічні засади цього документу враховують сучасні перспективи розвитку суспільства за умов глобалізації, спрямовані на перебудову змісту освіти і виховання відповідно до вимог основних положень Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті [2].

В сучасних міжнародних документах щодо проблем навколишнього середовища і гармонійного соціального розвитку людства велика увага

приділяється саме екологічній культурі, інформованості людей про екологічну ситуацію в світі, регіоні, на місці проживання, їх обізнаності з можливими шляхами вирішення різних екологічних проблем, з концептуальними підходами до збереження біосфери і цивілізації, що в кінцевому підсумку означає формування принципу відповідальності майбутнього фахівця за екологічно толерантну і виважену господарську діяльність. Екологічне виховання і підготовка екологічно свідомих фахівців виступають одним з найважливіших і необхідних засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку країн світу в умовах глобалізації.

Метою даного дослідження є окреслення стратегії а також основних тактичних завдань формування екологічної компетентності спеціаліста, що має забезпечити формування цілісного фахового і екологічного знання й мислення, необхідних для прийняття відповідальних екологічно-обґрунтованих народногосподарських рішень.

Глибоким оволодінням екологічними знаннями, формуванням екологічного мислення, свідомості і культури мають бути охоплені громадяни всіх категорій, вікових груп і сфер діяльності. Глобалізаційний, екобезпечний розвиток повинен бути базисною, вихідною ідеєю, методологічною основою екологічної освіти згідно з міжнародними вимогами. Головними складовими системи екологічної освіти мають бути її формальна та неформальна частини, форми і методи яких різні, а мета одна: різнобічна підготовка громадян, здатних вивчати, розуміти й оптимально вирішувати соціально-екологічні проблеми регіонів проживання на основі наукових знань процесів розвитку біосфери, здорового глузду, загальнолюдських досвіду й цінностей.

Введення екологічної компоненти до змісту освіти пов'язане з жахливими руйнуваннями всіх компонент навколишнього природного середовища. На сучасному етапі екологічна освіта є спільним завданням гуманітарно-естетичних, соціально-історичних та природоохоронних заходів. Зміст цього завдання розкриває єдність зв'язків в системі «природа — людина — суспільство».

Екологічне наповнення та оновлення змісту кожного блоку навчальних дисциплін, форм і методів педагогічної технології підготовки фахівців в сучасному

вищому навчальному закладі в цілому дасть змогу підвищити ефективність формування екологічної культури студентів, їхніх умінь та навичок (організаційних, плануючих, контрольних-оціночних, еколого-практичних) вирішувати задачі впливу на природне довкілля із урахуванням інтересів, бажань та нахилів студентів.

Загальною метою цього процесу має стати формування у фахівця екокультури, природоохоронної соціологічно-психологічної і світоглядної установки, спонукання його до активної участі в екологічному відродженні нашої держави, в діях, що сприяють органічному включенню країни до глобальної системи ноосферного господарювання відповідно до інвайроментальних орієнтацій та установок, екологічних традицій.

Сучасна екологія – це супернаука, що охоплює екологічні а також психологічні, соціологічні і економічні явища. Протягом тривалого часу в екологічній оцінці буття, а отже, і в освітній традиції домінував антропоцентризм. Одним з чинників, що впливає на поглиблення критичного стану глобального довкілля, є недостатність екологічної орієнтації освітнього процесу. Екологічна освіта не повинна зупинятися на стадії простої поінформованості. Очевидно, що цей шлях не є простим. Багато чого залежить від доступності та якості екологічної інформації, способів її подачі та спрямування.

Підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею), повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України.

Активізація екологічної освіти та потреби її вдосконалення і реформування впливають із зміни світогляду людства. Дискусія між антропоцентризмом та екоцентризмом безпосередньо виводить в поле суспільного дискурсу проблему моральності. Людина не може не звертатись до внутрішнього світу, орієнтуючись тільки натуралістичною регламентацією та ірраціональністю етичних переконань. Особистісні аспекти, естетичні та інтелектуальні сторони людського життя

передбачають співіснування колективізму з толерантністю щодо індивідуального вибору [3, с.47].

Екологічна освіта є системою наукових знань про взаємодію природи, суспільства, живих систем з факторами навколишнього середовища. На підставі цього необхідно формувати професійну відповідальність за збереження природного середовища, розвивати культуру ставлення до світу природи [4, с. 182]. Однією з особливостей формування суспільно-творчої відповідальної особистості є розвиток у неї позитивних мотивів поведінки при спілкуванні з природою. Виходячи з цього можна визначити певні аспекти мотивації екологічної підготовки фахівця:

- науково-пізнавальні (вивчення законів, принципів, і закономірностей біосферної системи, розуміння механізмів і наслідків впливу людини на природу);
- економічні (оцінка економічної цінності природи як джерела існування людини, природних ресурсів для розвитку сучасного суспільства);
- етичні (прояви почуттів доброти, співчуття, бажання захистити все живе);
- естетичні (почуття та розуміння краси природи, насолоди нею);
- валеологічні (розуміння цінності природи для фізичного розвитку та збереження здоров'я, прагнення не допустити її забруднення).

Розвиток інтересу у майбутнього спеціаліста до екологічних питань в контексті професійної діяльності визначається його особистою участю в різних видах навчально-пізнавальних процесів, сприяє виявленню та формуванню екологічно-професійних умінь і навичок в ході навчання, а також за умови певних екологічних досліджень. Екологічна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, а з іншого — виконувати інтегративну роль у всій системі освіти.

Таким чином, екологічна освіта в контексті формування відповідальності майбутнього фахівця за екологічно обґрунтовані прийняті рішення – це комплексний психолого-педагогічний процес, мета якого полягає у формуванні у людини науково обґрунтованих принципів раціонального природокористування, тобто закладення основ світоглядного та фахового фундаменту для орієнтацій в

повсякденній життєдіяльності, досвіду, моральних принципів в галузі гармонійних відносин з природним довкіллям та природою свого біосоціального існування.

Загально-екологічна а також фахова професійна підготовка спеціаліста ефективно забезпечується дотриманням таких передумов освітнього процесу:

- орієнтація на майбутню професійну діяльність з її адекватною мотивацією;
- врахування особистісних якостей об'єктів цієї підготовки;
- системне опанування уміннями та навичками екологічної науки;
- цілісність теоретичної підготовки, практичного виконання робіт в лабораторії та на виробництві, написання студентських наукових робіт з консультативною участю професорсько-викладацького складу.

Таким чином, оптимізація взаємовідносин суспільства і природи, вироблення умінь активно і цілеспрямовано впливати на природне середовище, не завдаючи йому шкоди, неможливі без відповідних екологічних знань. Головною умовою екологічного научення є постановка, як найважливішого, принципу відповідальності майбутнього фахівця за прийняття екологічно-обґрунтованих господарських рішень. На сучасному етапі розвитку людства, в час надвисокого рівня впливу на довкілля з не завжди передбачуваними наслідками екологічна освіта, виховання і культура громадян мають визначати не лише сутність держави, але й благополуччя та здоров'я нації.

Список використаних джерел

1. Концепція екологічної освіти України // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. — 2002. — № 7. — С. 3—23.
2. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст., 14.02.2013. — Режим доступу:
https://sportschool26.at.ua/load/samoosvita/nacionalna_doktrina_rozvitku_osviti_ukrajini_v_xxi_st/27
3. Філософія освіти / за наук. ред.. академіка В.П. Андрущенко та ін. / Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. — 342 с.
4. Юрченко Л.І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки / Київ: Вид-во Парапан, 2008. — 287 с.

